

NEKATERE ZNAČILNOSTI RUSKE JEZIKOSLOVNE TERMINOLOGIJE

V prispevku so opisane nekatere značilnosti ruske jezikoslovne terminologije. Temeljna jezikoslovna terminologija je tvorjena s cerkvenoslovanskimi elementi, del s prepoznavno ruskimi elementi, del terminologije je internacionalen – bodisi z dvojnicami k cerkvenoslovanskim oziroma ruskim izrazom bodisi brez dvojnic. V zadnjih desetletjih je opazna težnja k pogostejšemu uporabljanju internacionalne jezikoslovne terminologije.

ruska jezikoslovna terminologija: cerkvenoslovanski elementi – ruski elementi – internacionalni elementi

The paper describes certain characteristics of Russian linguistic terminology. The basic terminology is formed from Church Slavonic and from recognised Russian elements, while part of it is internationalised – with or without parallel terms in Church Slavonic or Russian. In recent decades there has been a noticeable trend towards the more frequent use of international terms.

Russian linguistic terminology, Church Slavonic elements, Russian elements, international elements

1 Ruska znanstvena terminologija se je začela sistematično razvijati v 18. stoletju. To je seveda povezano z vključitvijo ruske kulture v evropski kontekst, kar je povzročilo pospešeno prevajanje in nastajanje strokovne in znanstvene literature, ustanavljanje izobraževalnih in znanstvenih ustanov in postopno uvajanje ruščine kot poučevalnega jezika. V prvih desetletjih 18. stoletja so bile v izobraževalnih ustanovah v Rusiji v tej funkciji pogoste latinščina, tudi nemščina in francoščina. V edinem predpetrovskem visokošolskem zavodu »Slavjano-greko-latinska akademija« so od leta 1700 vse predmete predavali v latinščini. Tudi sicer je tedaj v Rusiji obstajalo precej latinskih šol v organizaciji katoliških redov (npr. čeških jezuitov, italijanskih in švicarskih kapucinov), pa tudi šol, v katerih se je poučevalo v nemščini in francoščini. Prvi člani peterburške akademije, ustanovljene leta 1724, so bili tujci, v akademiji se je v prvih desetletjih pisalo in govorilo latinsko, nemško in francosko. Na moskovski univerzi sta bila uradna jezika predavanj latinščina in ruščina, pri čemer je prevladovala latinščina. Leta 1767 je Katarina II. izdala dekret, da se na univerzi predava rusko, vendar so bila predavanja brana v latinščini do poslednjih desetletij 18. stoletja (Biržakova et al. 1972: 31–40, Uspenski 1981: 4–5).

Vse to je bilo sestavni del ogromnih družbenih in kulturnih sprememb. Po Petrovih reformah so predvsem višje plasti ruske družbe začele prevzemati način življenja in razmišljanja razsvetljenske Evrope. Za delovanje nove družbe je bil potreben sodobni ruski knjižni jezik, ki ga je bilo treba šele ustvariti, večinoma hkrati z ustvarjanjem področij, ki naj bi jih pokrival (npr. leposlovje, stroke, znanost, kultivirani pogovor). Teh področij po tedaj prevladujočem mnenju rusificirana cerkvena slovanščina, ki je dotlej služila kot kulturni jezik, ni več mogla pokrivati, t. i. uradniška ruščina (деловой язык), ki se je uporabljala na področju delovanja državnega in pravnega aparata, pa tudi ne.

2 Področja znanosti in strok so se pojavila in razvijala s prenosom le-teh iz zahodnoevropskih kultur. Usoda jezikoslovja je bila nekoliko drugačna. V predpetrovski Rusiji je že obstajala tradicija poučevanja cerkvene slovanščine kot prestižnega kulturnega jezika in kar nekaj slovničnih del s cerkveno slovanščino kot jezikom in predmetom opisovanja s precej izdelano in ustaljeno slovnično terminologijo. Pomembne so zlasti slovnice, nastale na ozemlju Belorusije in Ukrajine konec 16. in v začetku 17. stoletja, med njimi najbolj znana in najbolj vplivna zadnja – slovnica Meletija Smotrickega. Te slovnice so nastale v duhovnih tokovih humanizma, so se pa terminološko deloma navezovalе na nekatera starejša srednjeveška jezikoslovna dela (Derganc 1986).

V osemdesetih letih 20. stoletja je bila zelo popularna teza B. A. Uspenskega o tem, da je v moskovski Rusiji do 17. stoletja med ruščino in cerkveno slovanščino obstajal odnos diglosije. Zadnje čase ta teza ni več tako priljubljena, saj se zdi, da so bile razmere precej bolj zapletene, vendar pa tak pogled na jezikovni položaj zelo lepo pojasnjuje, zakaj so prve sodobne slovnice, ki so se uporabljale v Moskovski Rusiji, bile slovnice cerkvene slovanščine, zakaj so slovnice ruščine nastale tako pozno in zakaj so jih pisali tujci (npr. slovnica H. W. Ludolfa, ki je bila napisana v latinščini in je izšla leta 1696). V razmerah diglosije, v katerih je jezikovna skupnost pripisovala potrebnost normiranosti le prestižnemu jeziku, tj. cerkveni slovanščini, ni bilo prave potrebe po normiranju neprestičnega jezika, tj. ruščine.

3 Rusko pisane slovnice ruščine so nastale šele v 18. stoletju ob novem jezikovnem programu, ki je želel ustvariti in tudi je ustvaril knjižno ruščino. Šele tedaj dobi ruščina status jezika, ki ga je potrebno normirati po vzorcu drugih knjižnih jezikov. Za prvo pomembno rusko pisano slovnico ruskega jezika velja znana slovnica M. Lomonosova, ki nosi letnico 1755. Znano je, da je Lomonosov velik del terminov za slovnico *ruskega jezika v ruščini* prevzel iz slovnice cerkvene slovanščine, napisane v cerkveni slovanščini, Meletija Smotrickega in da je nemajhen del te – po izvoru torej *cerkvenoslovanske* terminologije še danes temeljna sestavina *ruske* jezikoslovne terminologije.

Omeniti je treba, da pri zgodovini slovnice v Rusiji ni ustrezno govoriti samo o premi črti Smotricki – Lomonosov. Treba bi bilo omeniti npr. V. E. Adodurova, ki je predaval rusko slovnico konec štiridesetih let 18. stoletja na peterburški

akademski univerzi. Obstaja del njenega zapisa v ruščini in pa prevod tega dela v švedščino (Uspenski 1994: 120 in sl.). Na razvoj slovníčarske teorije in terminov v 18. stoletju v Rusiji so nedvomno vplivale tudi slovnice tujih jezikov (latinščine, nemščine, francoščine), ki so se uporabljale v Rusiji (Keipert 1998). Vendar tu ne govorimo o podrobnem razvoju: na splošno velja, da je Lomonosov velik del svojih slovníčnih izrazov prevzel od Smotrickega ter da velik del teh izrazov še danes obstaja v ruski slovníčni terminologiji in so pravzaprav temelj le-te. Sodijo deloma v fonetiko, predvsem pa v morfologijo, katere opis v slovnících se je manj spreminjal kot drugi deli.

3.1 V spodnji preglednici bom naštela nekaj izrazov Smotrickega, ki jih je prevzel Lomonosov in ki obstajajo še danes. Tu moram opozoriti, da imajo tudi izrazi Smotrickega svojo zgodovino ter da je seveda pomen posameznih terminov lahko bil nekoliko drugačen kot danes, tudi so termini zapisani modernizirano.

Sodobni ruski slovníčni izrazi, ki jih najdemo tako pri Smotrickem kot Lomonosovu (krepko so tiskani diagnostični csl. fonetični in besedotvorni elementi):

гласные, согласные	samoglasniki, soglasniki
имя существительное	samostalnik
имя прилагательное	pridevnik
имя числительное	števnik
местоимение	zaimek
глагол	glagol
причастие	deležnik
наречие	prislov
предлог	predlog
союз	veznik
междометие	medmet
падеж: именительный, родительный, дательный, винительный, творительный	sklon: imenovalnik, roditeljik, dajalnik, tožilnik, orodnik
род: мужской (danes мужской), женский, средний	spol: moški, ženski, srednji
число: единственное, множественное	število: ednina, množina
залог: действительный, страдательный	način: tvorni, trpni
время: настоящее, будущее, прошедшее (danes прошедшее)	čas: sedanjik, prihodnjik, preteklik
наклонение: изъявительное, повелительное, сослагательное, неопределённое	naklon: povedni, velelni, pogojni, nedoločnik
спряжение	spregatev
склонение	sklanjatev

Ne morem ne omeniti sicer dobro znanega dejstva, da so nekateri teh terminov prek Vodnika prišli tudi v slovensko slovnično terminologijo in v njej ostali, npr. *soglasnik*, pa tudi *samoglasnik* (ki sta ga imela Smotricki in Lomonosov za *podvrsto* samoglasnikov in tega izraza v sodobni ruski terminologiji ni več), *glagol*, *predlog* (Derganc 1986).

Ta terminologija je kot verjetno vsa evropska slovnična terminologija kalkirana iz grških in latinskih izrazov. To, da je ta terminologija tvorjena s cerkvenoslovanskimi morfemi, se je zelo naravno vklapljal v en način tvorjenja ruske znanstvene in strokovne terminologije. Le-ta je namreč nastajala deloma s prevzemanjem internacionalne terminologije iz klasičnih jezikov, deloma iz ruskih elementov, v veliki meri pa prav iz cerkvenoslovanskih elementov, ki so se izkazali za to funkcijo zelo primerni.

Terminologija drugih ved je spočetka nastajala v veliki meri s spojojenkami, npr. *физика*, *метафизика*, *система*, *материя*, *механика*, *натура* (Vinogradov 1982: 62). Vendar je med ruskimi ustvarjalci novega knjižnega jezika prišlo po začetni poplavi tujk do zasičenosti in odpora do prevelike količine tujega. Eden od zavestnih načinov izogibanja prevelikega vdora tujk je bil način tvorjenja znanstvene terminologije s pomočjo cerkvenoslovanskih morfemov.

Cerkveni slovanščini so začeli pripisovati položaj latinščine v ruskem jezikovnem položaju in postala je zelo primeren vir za tvorjenje knjižnih besed. Eden od zagovornikov takega načina je bil prav Lomonosov (Vinogradov 1982: 110), ki je zagovarjal ustvarjanje neologizmov, kalkiranje s cerkvenoslovanskimi in tudi ruskimi morfemi. Tuja beseda je bila po njegovem upravičena, če ni bilo mogoče najti oziroma ustvariti ustrezne iz domačih elementov ali pa je bila že zelo uveljavljena.

Tudi nekateri drugi avtorji, npr. Trediakovski in Karamzin, ki so bili sprva navdušeni prenašalci zahodnega kulturnega in jezikovnega položaja v rusko kulturo in so se zgledovali zlasti po francoski jezikovni situaciji, so se začeli vračati k cerkvenoslovanski tradiciji. Sprva so namreč želeli ustvariti tak ruski knjižni jezik, ki bi upošteval govorni jezik višjega sloja, zato so imeli do cerkvene slovanščine – kot do malo razumljivega jezika vere, ki se ne uporablja v elegantnih pogovorih, ki se upira jezikovnemu okusu in kot mrtev jezik nima elementa *rabe* – odklonilen odnos. Kasneje so bili prisiljeni spričo tega, da takega elegantnega pogovornega dvornega jezika v ruski kulturi sprva preprosto ni bilo, odnos do cerkvene slovanščine spremeniti. V prejšnjem položaju diglosije so se višje duhovne vrednote, predvsem verske, izražale v cerkveni slovanščini, pogovorni jezik pa je bil ruščina, ki ni bila socialno diferencirana in kultivirana. Tako je v ruskih jezikovnih razmerah bila cerkvenoslovanska tradicija navsezadnje po začetnem odklanjanju vendarle sprejeta kot sredstvo kultiviranja knjižnega jezika. Cerkvenoslovanski elementi (predvsem morfemi) so postali nekakšen rezervoar za tvorjenje terminologije in sploh abstraktnih in stilno vzvišenih besed. Cerkvenoslovanski morfemi so bili – kot piše N. Trubeckoj – zelo primerni za abstraktno leksiko in za termine, ker niso

imeli tako konkretnih konotacij kot ruski. Tako je termin za sesalce *млекопитающие* in ne *молококоормящие*, za Rimsko cesto *Млечный путь* in ne *Молочная дорога*, za plazilce *пресмыкающие* itd. (cit. v Tolstoj 1988: 233).

Zato so se tudi z nadaljnjim razvojem jezikoslovja jezikoslovni termini ustvarjali po tem vzorcu: предложение, словообразование, сложение, подлежащее, сказуемое, согласование, управление, словосочетание, категория состояния, способы глагольного действия – начинательный, ограничительный, страноведение, речеведение, языкознание, языковедение, видообразующий, согласовательный класс itd.

3.2 Je pa že Lomonosov uvažal tudi prepoznavno ruske termine, npr. *голос*, *передняя часть рта*, *губные согласные*, kar je vse ostalo do danes (Lomonosov 1898: 17–18).

Nekaj sodobnih ruskih jezikoslovnih terminov s prepoznavno ruskimi elementi: *аканье*, *оканье*, *иканье*, *передненёбные согласные*, *голосовые связи*, *передняя часть языка*, *нёбо*, *переходность*, *оборот*, *перевод*, *одновидовые глаголы*, *приставка*, *однозначность*, *высказывание*.

3.3 Del ruske jezikoslovne terminologije pa je tudi internacionalen. Že Smotricki je imel termine *грамматика* (ki pa je skozi zgodovino imel različne odtenke pomena in je v cerkvenoslovanski slovnični tradiciji mnogo starejši od slovnice Smotrickega), pa tudi *орфография*, *синтаксис*.

Vendar je pri Lomonosovu takih terminov zelo malo. Namesto *синтаксис* je npr. uporabil izraz *о сочинении частей слова*. A. Barsov, profesor ruskega jezika na moskovski univerzi in avtor rokopisne slovnice s konca 18. stoletja, eden prvih, ki je na moskovski univerzi predaval v ruščini, v svoji slovnici sicer navaja pri temeljnih terminih v oklepaju latinske, vendar vse te termine zamenja s cerkvenoslovanskimi oziroma ruskimi (Uspenski 1981): *правоизглашение (orthoepia)*, *словоударение (prosodia)*, *правописание (orthographia)*, *словопроизвождение (etymologia)*, *словосочинение (syntaxis)*.

Ta tradicija doslednega kalkiranja ni obstala. V sodobni terminologiji so se uveljavili taki temeljni termini – brez dvojnic – kot *фонетика*, *орфоэпия*, *морфология*, *лексикология*, *фразеология*, *лексикография*, *стилистика*, *синоним*, *омоним*, *антоним*, *семантика*, *лингвистика текста*, *коммуникативный синтаксис* itd. Zdi se, da je med temi termini precej takih, ki so se v jezikoslovju pojavili razmeroma pozno. S tem v zvezi je zanimiva opomba v članku h geslu *Термин в Лингвистическом энциклопедическом словарю* (Jarceva 1990), da imajo v zvezi z internacionalizacijo znanstvenega jezika v 20. stoletju veliko težo termini, tvorjeni iz grško-latinskih elementov.

4 V zvezi s cerkvenoslovansko oziroma internacionalno podobo ruske jezikoslovne terminologije je zelo zanimiv poskus slavista, profesorja Moskvske univerze Romana Brandta, o katerem piše A. Duličenko (1994: 317 in sl.). Brandt je v

osemdesetih letih 19. stoletja predlagal predelavo ruske jezikoslovne terminologije. Želel je odpraviti internacionalizme in cerkvenoslovanski značaj ruske jezikoslovne terminologije, zlasti je predlagal enobesedne termine in skušal cerkvenoslovanske elemente zamenjati z ruskimi, npr.:

Tradicionalno ime	Brandtov predlog	
именительный падеж	назывник	imenovalnik
родительный падеж	родильник	rodilnik
дательный падеж	давальник	dajalnik
единственное число	однина	ednina
множественное число	множина	množina
имя числительное	числовка	števnik
согласный звук	согласник	soglasnik
энклитика	прислонка	naslonka

Zanimivo je, v kolikšni meri spominja ta terminologija na slovensko. Duličenko piše, da se je Brandt zgledoval po srbski in češki terminologiji, vendar ni mogoče izključiti tudi vpliva slovenščine, saj je Brandt o slovenščini pisal. Vsekakor ta primerjava nazorno kaže na cerkvenoslovanske značilnosti ruskega sistema jezikoslovne terminologije. Brandtov predlog ni prodr.

5 V ruski jezikoslovni terminologiji je precej dvojnic. Znana je »trojnica« *лингвистика – языкознание – языковедение*. Iz izraza *языкознание* ni mogoče tvoriti pridevnika in samostalnika, ki bi pomenil strokovnjaka. Od *лингвистика* in *языковедение* je oboje možno: *лингвистический*, *лингвист*, *языковедческий*, *языковед*. Zato torej naslovi *Лингвистический энциклопедический словарь* (Jarceva 1990), *Краткий словарь лингвистических терминов* (Vasiljeva et al. 1995), *Словарь-справочник лингвистических терминов* (Rozenal', Telenkova 1976) itd. Znana ruska jezikoslovna revija je *Вопросы языкознания*, prav tako znana knjiga A. Reformatskega ima naslov *Введение в языковедение*, znana serija prevodov iz tujega jezikoslovja pa se imenuje *Новое в зарубежной лингвистике*.

Med mnogimi dvojnicami naj omenim npr. *приставка – префикс*, *неопределённая форма – инфинитив*, *стародательный залог – пассив*, med novejšimi *генеративная – порождающая грамматика*. Pogosto je razlog za rabo internacionalnih terminov v tem, da se iz dela ruskih jezikoslovnih terminov iz cerkvenoslovanskih elementov, zlasti tistega dela, ki je dvobeseden, težko tvorijo pridevniki, samostalniki, glagoli itd. Tako se uporabljajo ob temeljnih tradicionalnih terminih internacionalni pridevniki: *инфинитивный*, *субстантивный*, *адъективный* itd.

5.1 S tem v zvezi je zanimiv članek A. Isačenka iz leta 1958 (ponatisnjen v Isačenko 1976), ki predlaga – pa ne samo za rusko, ampak nasploh za slovansko

jezikoslovno terminologijo – naj se začno uporabljati internacionalni termini, češ da bi nosilci različnih slovanskih pa tudi neslovanskih jezikov bolje razumeli jezikoslovna dela v različnih slovanskih jezikih. Isačenko torej namesto tradicionalnih izrazov na desni predlaga internacionalne na levi, npr.:

субстантив	имя существительное
адъектив	имя прилагательное
инфинитив	неопределённая форма
императив	повелительное наклонение
пассив	страдательный залог
pluralia tantum	существительные, употребляющиеся только в множественном числе
субъект	подлежащее

itd. Sam Isačenko v svojem znanem delu *Строй русского языка в сопоставлении с словацким* uporablja za temeljne pojme tradicionalno rusko terminologijo, vendar tudi zelo veliko internacionalne: *pluralia tantum, singularia tantum, сингулятив, адвербиальное употребление падежных форм, акцентологические типы, синтагма, субстантивация прилагательных, субстантивированные прилагательные, адвербиализация, перфективация, имперфективация, субъект, объект, пассивные образования, пассив об страдательный залог, активно-безобъектное значение, reflexiva tantum, претеритальные формы, презенс, перфективный презенс, индикатив, императив, инфинитив in vselej предикатив.*

Raba pridevnikov tipa *адъективный, субстантивный* je v ruskem jezikoslovju dejansko precej pogosta, medtem ko zamenjava temeljnih terminov za morfološke kategorije ni prodrla oz. prodira le za nekatere: vedno pogosteje *инфинитив*, počasneje *императив, индикатив, пассив, актив ...*

V Akademski slovnici iz leta 1982 se uporablja tradicionalna terminologija, vendar tudi (povzeto po kazalu): *singularia tantum, pluralia tantum, объектное значение падежа, субъектное значение падежа, адъективное склонение, альтернативные ряды фонем, акцентные типы, чистовидовой префикс, видообразующий суффикс, перфективация, имперфективация, безпрефиксный глагол, префиксальный глагол, префиксально-суффиксальные глаголы, префиксально-суффиксально-постфиксальные глаголы, конструкция актива, конструкция пассива* itd.

Tu naletimo tudi na redke zglede pomenske diferenciacije med tradicionalnim in internacionalnim terminom: *субъект, объект* sta v *Akademski slovnici 1982* semantični kategoriji, *подлежащее, сказуемое* pa sintaktični.

5.2 Tudi med termini, za katere je znano, da so nastali v ruskem jezikoslovju, so mnogi internacionalni. Tak je npr. izraz *морфема*, ki ga je vpeljal Baudouin de

Courtenay leta 1881 (Jarceva 1990: 312). Terminologija Moskovske semantične šole uporablja in uvaja vrsto internacionalnih terminov: *лексические функции, вокабула, каузировать, конверсив, один квант/одна порция* itd. Simboli te šole so v latinici in kratice latinskih terminov: *Magn, Conv, Augm, Mult, Gener* itd. (Mel'čuk, Žolkovski 1984).

V smislu usmeritve ruske jezikoslovne terminologije k internacionalnim terminom je zanimiva zgodovina termina *категория состояния* – termina in pojma, ki je povezan z ruskim jezikoslovjem. Misel o posebnem statusu besed tipa *можно, жаль, нельзя* sega še v 19. stoletje. Termin *категория состояния* (kategorija stanja) je vpeljal V. Ščerba (Vinogradov 1986: 332), ta termin uporablja tudi Vinogradov v svojem znanem delu *Ruski jezik*, ki je prvič izšlo leta 1947. Isačenko je v svojem prav tako znanem delu *Ruski jezik v primerjavi s slovaškim* (Isačenko 1954–1960) uporabil internacionalni termin *предикатив*, ta izraz je prav tako uporabljan v *Akademski slovnici* 1982.

6 V zadnjih desetletjih prihajajo v rusko jezikoslovno terminologijo tudi angleški termini, mnogi izmed njih latinskega izvora, npr. *гендерная лингвистика*, drugi prav angleškega, npr. *сленг*. Slednji je sprejet v slovarje jezikoslovnih terminov (Rozenal', Telenkova 1976; Vasiljeva et al. 1995), najdemo ga tudi že v naslovu slovarja (Jelistratov 2005). V člankih s specifičnimi temami, npr. v članku o forenzični fonetiki (Potapova 2005), naletimo na izraze iz angleščine: *кластерная симплификация* (51), *просодические маркеры* (55), *паузы хезитации* (56), *jitter-эффект, shimmer-эффект* (60).

Sicer pa tudi naraščajoče število internacionalnih, z latinščino povezanih izrazov rusko jezikoslovno terminologijo zbližuje z angleško.

7 Naj povzamem: temeljna ruska jezikoslovna terminologija je po izvoru cerkvenoslovanska, del pa je tvorjen iz prepoznavno ruskih elementov. Ob tem pa obstaja velik del internacionalne terminologije – včasih kot vzporedna terminologija, deloma pa brez dvojnic. Zaradi težav pri tvorjenju pridevnikov iz dela tradicionalne terminologije se vedno bolj uveljavlja sožitje tipa *имя прилагательное – адъективный, неопределённая форма – инфинитивный*. Obstaja pa tudi sicer splošna težnja k vedno pogostejši rabi internacionalne jezikoslovne terminologije, ki pomeni zблиžanje tudi z angleško terminologijo.

Literatura

- Akademska slovnica* 1982 = *Русская грамматика* 1–2, 1982. Москва: Наука.
Biržakova et al. 1972 = БИРЖАКОВА, Е. Э., ВОЙНОВА, Л. А., КУТИНА Л. Л., 1972: *Очерки по исторической лексикологии русского языка XVIII века*. Ленинград: Наука.
Derganc 1986 = DERGANČ, A., 1986: Prve cerkvenoslovanske slovnice in Bohoričeva slovnica. *Slavistična revija* 34. 67–76.
Duličenko 1994 = ДУЛИЧЕНКО, А. Д., 1994: *Русский язык конца XX столетия*. München: Otto Sagner.

- Isačenko 1954–1960 = ИСАЧЕНКО, А. В., 1954–1960: *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким* 1–2. Bratislava: Vyd. Slov. akad. vied.
- Isačenko 1976 = ИСАЧЕНКО, А. В., 1958: Некоторые вопросы лингвистической терминологии, в частности славянской. *Известия АН СССР, Отделение литературы и языка* 20. Ponatisnjeno v A. V. Isačenko, 1976: *Opera Selecta*. München: Wilhelm Fink Verlag. 191–201.
- Jarceva 1990 = ЯРЦЕВА, В. Н. (гл. ред.), 1990: *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- Keipert 1998 = КЕИПЕРТ, Н., 1998: Der deutsche Beitrag zur Entwicklung der Russisch-Grammatik vor Lomonosov. *Slawistyka niemiecka a kraje slowianskie / Die deutsche Slavistik und die slavischen Laender*. Red. J. Rusek et al. Warszawa. 129–136.
- Jelistratov 2005 = ЕЛИСТРАТОВ, В. С., 2005: *Толковый словарь русского сленга*. Москва: АСТ-Пресс.
- Lomonosov 1898 = ЛОМОНОСОВ, М. В., 1898: *Российская грамматика* 4. Санктпетербург.
- Mel'čuk, Žolkovski 1984 = МЕЛЬЧУК, И. А., ЖОЛКОВСКИЙ, А. К., 1984: *Толково-комбинаторный словарь современного русского языка* 14. Wien: Wiener Slawistischer Almanach.
- Potapova 2005 = ПОТАПОВА, Р. К., 2005: Субъектно-ориентированное восприятие иноязычной речи. *Вопросы языкознания* 2. 46–65.
- Reformatski 1967 = РЕФОРМАТСКИЙ, А. А., 1967: *Введение в языковедение*. Изд. четв., испр. и дополн. Москва: Просвещение.
- Rozental', Telenkova 1976 = РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э., ТЕЛЕНКОВА, М. А., 1976: *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Просвещение.
- Tolstoj 1988 = ТОЛСТОЙ, Н. И., 1988: *История и структура славянских литературных языков*. Москва: Наука.
- Uspenski 1981 = УСПЕНСКИЙ, Б. А. (ред.), 1981: *Российская грамматика Антона Алексеевича Барсова*. Москва: Изд. Московского университета.
- Uspenski 1994 = УСПЕНСКИЙ, Б. А., 1994: *Краткий очерк истории русского литературного языка (XI–XIX вв.)*. Москва: Гносис.
- Vasiljeva et al. 1995 = ВАСИЛЬЕВА, Н. В., ВИНОГРАДОВ, В. А., ШАХНАРОВИЧ, А. М., 1995: *Краткий словарь лингвистических терминов*. Москва: Русский язык.
- Vinogradov 1982 = ВИНОГРАДОВ, В. В., 1982: *Очерки по истории русского литературного языка XVII–XIX веков*. Изд. третье. Москва: Высшая школа.
- Vinogradov 1986 = ВИНОГРАДОВ, В. В., 1986: *Русский язык*. Изд. третье, испр. Москва: Высшая школа.